XORAZM VOHASIDA SAVDO YO'LLARINING TARIXIY RIVOJLANISHI

Narmetova Donogul Fayzulla qizi
Xorazm viloyati Shovot tumani 43-maktabning tarix fani o'qituvchisi

Received: 02.11.2025
Revised: 03.11.2025
Accepted: 04.11.2025

Kalit so'zlar:
savdo, aloqa yo'llari, Xorazm, savdo qo'rg'onlari, sardobalar, savdogarlar, Buyuk ipak yo'li.

Keywords:
trade, communication routes, Khorezm, trade fortresses, sardobas, merchants, Great Silk Road.

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot ishida Xorazm tarixning qadimgi davrlaridanoq muxim xalqaro aloqa yo'llari o'tuvchi joy sifatida Sharq va G'arb mamlakatlari o'rtasidagi iqtisodiy-madaniy aloqalarda katta ahamiyatga ega bo'lib kelganligi bu O'zbekiston va O'rta Osiyo mintaqasining qadimgi Sharq va G'arb sivilizatsiyalari muloqotida tutgan o'rnini, jaxon sivilizasiyasi rivojiga ko'rsatgan ta'sirini belgilashda muhim o'rin tutishi va Xorazm hududida savdo, asosan, suv yo'llari va quruqlik orqali bo'lgannligi, Bu yo'llardan qo'shni hududlarga hunarmandchilikning turli sohalariga oid buyumlar, dehqonchiliq chorva mahsulotlari, chaqmoqtosh va boshqa har xil mahsulotlar olib o'tilganligini XIX va XX asrlarda bir qator savdo shaharlari,qo'rg'onlari va yodgorliklari qurilib tijorat sohasiga birmuncha foyda keltirganligi haqidagi qarashlarni tadqiq etadi.

Annotation. This research study examines the fact that since ancient times, Khorezm has held great importance as a region through which major international trade routes passed, serving as a vital link between the Eastern and Western countries in their economic and cultural relations. This highlights Uzbekistan and Central Asia's significant role in the interaction between ancient Eastern and Western civilizations and their contribution to the development of world civilization. The study also explores that trade in the Khorezm region was mainly carried out via waterways and land routes, through which various handicraft goods, agricultural and livestock products, flint stones, and other materials were transported to neighboring regions. Furthermore, it analyzes the emergence of numerous trade cities, fortresses, and monuments in the 19th and 20th centuries, which brought considerable benefits to the sphere of commerce.

Xorazm vohasi Markaziy Osiyoning eng qadimiy va madaniy jihatdan yuksak hududlaridan biridir. Uning geografik joylashuvi — Amudaryoning quyi oqimida, Eron, Xitoy, Hindiston va Yevropani bog‘lovchi qadimiy yo‘llar chorrahasida joylashgani — vohaning iqtisodiy va siyosiy hayotida hal qiluvchi rol o‘ynagan. Ayniqsa, ilk o‘rta asrlar davrida (IV–IX asrlar) Xorazm xalqaro savdo tizimida faol ishtirok etgan, bu esa nafaqat iqtisodiy, balki madaniy aloqalarning ham kengayishiga sabab bo‘lgan.Asosiy qismi Ilk o‘rta asrlarda Xorazm vohasi orqali o‘tgan savdo yo‘llari Buyuk Ipak yo‘lining muhim tarmoqlaridan biri hisoblangan. Bu yo‘l Xorazmni janubda Eron va Xuroson bilan, sharqda So‘g‘diyona orqali Farg‘ona va Sharqiy Turkiston bilan, g‘arbda esa Kaspiy dengizi bo‘ylab Kavkaz va Qora dengiz havzasi bilan bog‘lagan. Arxeologik topilmalar va yozma manbalarga ko‘ra, Xorazm orqali o‘tuvchi savdo yo‘llari orqali ipak, zargarlik buyumlari, qurol-aslahalar, tuz, teri, paxta, oltin va qimmatbaho toshlar tashilgan. Mahalliy aholi esa asosan g‘alla, chorvachilik mahsulotlari, hunarmandchilik buyumlarini eksport qilgan. Bu savdo aloqalari Xorazmning iqtisodiy taraqqiyotini jadallashtirib, uni mintaqaning eng rivojlangan savdo markazlaridan biriga aylantirgan.

Xorazmshohlar davlati tashkil topgan davrda (IX–XII asrlar) savdo yo‘llari yanada mustahkamlangan. Kat, Urganch (Gurganj), Ko‘hna Urganch kabi shaharlar xalqaro savdo markazlariga aylangan. Ayniqsa, Urganch shahri o‘z davrida O‘rta Osiyodagi eng yirik bozor va tranzit markaz sifatida mashhur bo‘lgan. Bu yerda arab, fors, hind, xitoy va rus savdogarlari faoliyat yuritgan. Savdo yo‘llarining rivoji Xorazmda madaniyat va ilm-fan yuksalishiga ham katta ta’sir ko‘rsatgan. Tashqi aloqalar orqali yangi g‘oyalar, texnologiyalar, yozuv va diniy qarashlar kirib kelgan. Bu davrda Xorazmda ko‘plab madrasalar, karvonsaroylar, bozorlar va hunarmandlar ustaxonalari faoliyat yuritgan. Savdo yo‘llari nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy-madaniy aloqalar ko‘prigiga aylangan. Bundan tashqari, Xorazm orqali o‘tuvchi yo‘llar orqali islom dini, arab yozuvi va ilm-fan yutuqlari ham kirib kelgan. Bu jarayon keyinchalik Al-Xorazmiy, Al-Beruniy kabi buyuk olimlar faoliyatiga zamin yaratgan.

Xulosa. Xorazm vohasida ilk o‘rta asrlarda shakllangan savdo yo‘llari nafaqat mintaqaning iqtisodiy hayotida, balki butun Markaziy Osiyo tarixida muhim rol o‘ynagan. Bu yo‘llar orqali moddiy boyliklar, g‘oyalar va madaniyatlar almashinuvi amalga oshgan. Xorazmning geografik joylashuvi, tabiiy resurslari va xalqining tadbirkorligi tufayli bu hudud o‘sha davrning eng yirik savdo va madaniy markazlaridan biriga aylangan. Shu sababdan, Xorazm vohasi ilk o‘rta asrlar tarixini o‘rganishda alohida o‘rin tutadi va uning savdo yo‘llari bugungi global integratsiya jarayonlari tarixiy ildizlarini o‘zida mujassam etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Asqarov A. O‘zbekiston tarixi (qadimgi davrdan hozirgacha). – Toshkent: O‘zbekiston, 2019.

2. Tolstov S.P. Drevniy Khorezm. – Moskva, 1948.

3. Beruniy A. Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar haqida. – Toshkent: Fan, 1975.

4. Karimov I. Buyuk ipak yo‘li – buyuk merosimiz. – Toshkent, 1999.